

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

Q. D. B. V.

RELIGIO,
HOMINIS ET BONI CIVIS
NATURALIS,
VINDICATA

ab Objectionibus & Exceptionibus

BENED. SPINOSÆ & TH. HOBBSII,

AUCTORITATE

Amplissimi Ordinis Philosophici

In Academia Lipsiensi

PRÆSIDE

M. IMMANUELE PROELEO,

Stolp. Pomer.

RESPONDENTE

JACOBO IMMANUELE HAMILTON.

Ad Diem 20. Januar. M. DCCIII.

H. L. Q. C.

L I P S I Æ,

Literis JOH. HEINRICI RICHTERI.

121

O. D. R. N.

THE NEW YORK

HONORABLE MEMBERS OF THE

ASSOCIATION

OF THE CITY OF NEW YORK
AND DISTRICT OF COLUMBIA

MEMBERS

OF THE ASSOCIATION

OF THE CITY OF NEW YORK

MEMBERS

OF THE ASSOCIATION

OF THE CITY OF NEW YORK

MEMBERS

OF THE ASSOCIATION

OF THE CITY OF NEW YORK

MEMBERS

OF THE ASSOCIATION

OF THE CITY OF NEW YORK

MEMBERS OF THE ASSOCIATION

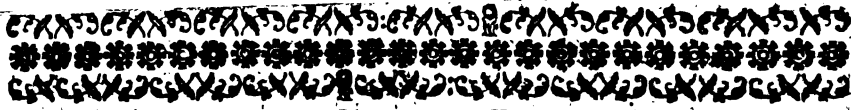
LECTORI.

Uod dissertatione, quæ *Religio naturalis geometricè demonstrata* inscribitur, in fronte promissimus, ut argumenta *Spinozae* & *Hobbesii*, atque nostræ ad ipsorum argumenta allatæ responsiones, peculiari opera proponerentur, illud jam exsolvimus. Comparent transcripta à nobis, ipsa horum Duumvirum verba, ne de injuria conqueri possint. Ex quibus deducta deinceps argumenta, quibus sententiam suam firman, nostris responsionibus dissolvuntur. Quoniam enim in *Philosophia* & *rationis* regno, rationibus & argumentis solum & pugnandum & imperitandum est, putamus, hac ratione satis luculenter cognosci posse, quisnam ex contententibus de veritate, sententia superior sit. De quo cuique recto rationis judicio pollenti, libera pronuntiandi potestas est.

A 2

Cap. I.

Caput I.

Quo confutatur error Spinosaianus de Religione Naturali adversus Deum.

SUMMARIUM

- §. 1. De Spinosa ingenio & erroribus.
- §. 2. Spinosa nullam agnoscit Religionem in statu Naturali.
- §. 3. 4. 5. Verba Spinosa ex tractatu Theologico-Politico & Operibus posthumis.
- §. 6. Formatur Status controversiarum.
- §. 7. Argumenta Spinosa contra Religionem Naturalem.
- §. 8. Solvitur Argumentum primum.
- §. 9. Solvitur Argumentum secundum ex Epistola ad Romanos.
- §. 10. Solvitur Argumentum tertium.
- §. 11. Solvitur Argumentum quartum.
- §. 12. Solvitur argumentum quintum præcipuum.
- §. 13. Respondetur ad primum errorem argumenti §ti.
- §. 14. Resp. ad secundum errorem argumenti §ti.
- §. 15. Resp. ad tertium errorem argumenti §ti.
- §. 16. Resp. ad quartum errorem argumenti §ti.
- §. 17. Resp. ad quintum errorem argumenti §ti.
- §. 18. Resp. ad sextum errorem argumenti §ti.
- §. 19. Inciditur nervus argumenti quinti.
- §. 20. Respondetur ad exceptionem Spinosa.

§. I.
 Im animi valde abjecti, & tenebris se bonas per artes eripere desperantis signum sit, aliena infamia aut obirectatione suam querere gloriam, non invidiamus *Benedicto Spinosa*, elogio acutissimi clarissimique Philosophi, quibus in *Prefatione Operum Posthumorum*, tum præcipue in *Epistolis* saluatur. Fortassis enim errorum hujus Aucto-ribus, non contemnenda acuminis sui argumenta, in principiis Cartesianis abs se Geometricè disposita, & alibi passim edidit. Cujus acuminis laude ne *Petrus* quidem *Poires*, qui alias Atheismi, impietatis, fatuitatis, stultitiæ & infan-
 200

coarguit, haud quaquam de fraudati polle concedit. Videatur *Discursus preliminaris ad cogitationes suas rationales de Deo, Anima & malo.* §. 127. pag. 77. *Edit. 2.* Quapropter neque nos animi amarulentia usi, neque inepto inelarescendi studio incitati, ejus ingenti laudem, si quam assecutus est, atretare tentabimus. Sed cum à nobis (*in Dissert. priori coroll. Prop. 8.*) demonstratum sit, ingentibus ferat speculationes, neminem reddere felicem, nisi eas ad verum & salutarem converterit, ostendi haud difficulter potest, *Spinosam* non obstatte ingenti sui acumine, graviter lapsam esse, & in Religionis Naturalis negotio (suis enim in Revelata Religione errores Theologi refutant) errasse.

§. II. Varii autem nec leves *Spinoza* prodiit sunt errores, quibus confutandum plus operis et temporis foret impendendum. Nos in presenti circa unicum, & qui argumentum nostrum proprius contingit, versabimur. Extat ille quidem in *Tract. suo Theolog. Polit. cap. 16. Edit. uti inscribitur Hamb. qua prod. in 4to. 1070. p. 184.* Ubi diserte conatus est ostendere, hominem in statu naturali versantem, nulla obedientia adversus Deum sive Religionem teneri; omnem autem cultum divini Numinis, homini obvenisse per pactum expressum. Cujus rei hic est sensus, quod homo, nisi expresse Deo promiserit, se ei velle obedire & ea facere quae ipsi grata sunt, quaeque à nobis *Dissert. priori* demonstrata leguntur, non teneatur Numinis potentiam ejusque mandata revereri. Neminem autem, quatenus in statu Naturae cupiditati suae obtemperat, promississe Deo, se velle ipsius praeceptis obedire; Quare nullam homini Naturali esse Religionem, aut obligationis vinculum, ut Deum & promulgata ipsius adversus se praecepta observet, adeoque furta, latrocinia, adulteria, caedes, pessimaque cupiditatis corruptae crimina, in statu naturae non esse peccata, sed summo jure permissa.

§. III. Sed ne *Spinoza* fiat injuria, quid obstat quo minus ipsum loquentem audiamus. Ita vero insit dicto *Tractatu Theolog. Polit. l. c. pag. 184.* *Nemo natura sens, se ulla erga Deum teneri obedientia, imo nec ulla ratione hoc assequi, sed tantum ex revelatione signis confirmata, unusquisque id habere potest. Quare ante revelationem nemo jure divino, quod non potest non ignorare, tenetur. Et ideo status Naturalis cum statu Religionis minime confundendus, sed absque Religione, & lege & consequenter absque peccato & injuria concipiendus, ut jam fecimus & Pauli auctoritate confirmavimus. Nec tantum ratione ignorantia, statum Naturalem ante jus divinum revelatum, absque eodem concipimus, sed etiam ratione libertatis, qua omnes nascimur. Si enim homines ex natura jure divino tenerentur, vel si jus divinum ex Na-*

tura jus esset, superfluum erat, ut Deus eum hominibus contrafactum iniret, & pacto & juramento eosdem obligaret. Quare absolute concedendum, jus divinum ab eo tempore incepisse, à quo homines expresso pacto Deo promiserunt in omnibus obedire, quo sua libertate Naturali quasi cesserunt, jusque suum in Deum transtulerunt, sicuti in statu Naturali fieri diximus.

§. IV. Alter locus aliquantisper prolixior est, extat autem eodem capite pag. 179. ubi inquit: Per jus & institutum Natura nihil aliud intelligo, quam regulas naturae, uniuscujusque individui, secundum quas unumquodque naturaliter determinatum concipimus, ad certò modo existendum, & operandum. E. gr. Pisces à natura determinati sunt ad natandum, magni ad minores comedendum, adeoque pisces summo naturali jure aqua potuntur, & magni minores comedunt. Nam certum est, naturam absolutam considerari, jus summum habere ad omnia, quae potest, h. e. jus Naturae comque se extendere, quo usque ejus se potentia extendit, Natura enim potentia ipsa Dei potentia est, qui summum jus ad omnia habet: sed quia universalis potentia totius Naturae, nihil est, prater potentiam omnium individuorum simul, hinc sequitur, unumquodque individuum jus summum habere ad omnia, quae potest, sive jus uniuscujusque se extendere, quousque ejus determinata potentia se extendit: Et quia lex summa naturalis est, ut unaquaque res in suo statu, quantum in se est, conetur perseverare, idque nulla alterius sed habita sui tantum ratione, hinc sequitur, unumquodque individuum jus summum ad hoc habere, h. e. (uti dixi) ad existendum & operandum, prout naturaliter determinatum est. Nec sicullam agnoscamus differentiam, inter homines & reliquas Naturae individua, neque inter homines ratione praeditos & inter alios, qui veram rationem ignorant, neque inter fatuos delirantes & sanos. Quicquid enim unaquaque res ex legibus suae Naturae agit, id summo jure agit, unumquodque quia agit, prout ex natura determinata est, nec aliud potest. Quare inter omnes homines, quamdiu sub imperio solius Naturae vivere considerantur, tam ille, qui rationem nondum novit, vel qui virtutis habitum nondum habet, ex solis legibus appetitus, summo jure vivit, quam ille, qui ex legibus rationis vitam suam dirigit. Hoc est, sicuti sapiens, jus summum habet ad omnia, quae ratio dicat, sive ex legibus rationis vivendi: Sic etiam ignarus, & quini impotens, summum jus habet ad omnia, quae appetitus suadet, sive ex legibus appetitus vivendi. Atque hoc idem est, quod Paulus docet, qui ante legem, h. e. quamdiu homines ex natura imperio vivere considerantur, nullum peccatum agnoscit. Jus itaque Naturale uniuscujusque hominis, non sana ratione sed cupiditate & potentia determinatur. Non enim omnes naturaliter de-

terminati sunt ad operandum secundum regulas & rationes, sed contra, omnes
 ignari omnino rerum nascuntur, & antequam veram vivendi rationem no-
 scire possint, & virtutis habitum acquirere, magna ætatis pars, etsi bene educati
 fuerint, transiit, & nihilominus vivere tenentur, sicut quantum in se est con-
 servare, nempe ex solo appetitus impulsu: Quandoquidem Natura illis nihil
 aliud dedit, & actualem potentiam ex sana ratione vivendi denegavit, & pro-
 pterea non magis ex legibus sanarationis vivere tenentur, quam felix ex legibus
 Naturæ leoninæ. Quicquid itaque unusquisque, qui sub solo Naturæ imperio
 consideratur, sibi utile, vel ductu sana rationis, vel ex affectuum impetu judicat,
 id summo jure Naturæ appetere & quacunque ratione, sive vi, sive dolo, sive
 precibus, sive quocunque æquum modo facilius poterit, ipsi capere licet, & con-
 siderari pro hoste habere cum, qui impedire vult, quo minus animum expleat
 situm. Ex quo sequitur, jus & institutum Naturæ, sub quo omnes nascuntur
 & maxima ex parte vivunt, nihil nisi quod nemo cupit, & quod nemo potest
 prohibere, non contentiones, non odia, non iram, non dolos, nec absolute ali-
 quid, quod appetitus suadet, aversari. Nec mirum, nam natura non legibus hu-
 manæ rationis, quæ non nisi hominum verum utile & conservationem intendunt,
 continetur, sed infinitis aliis, quæ totius Naturæ, cujus homo particula est,
 æternum ordinem respiciunt: Ex cujus sola necessitate, omnia individua terro-
 modo determinantur ad existendum & operandum. Quicquid ergo nobis
 in Naturæ ridiculam, absurdum aut malum videtur, id inde venit, quod res-
 tantur ex parte novimus, totiusque Naturæ ordinem & coherentiam ma-
 xime ex parte ignoramus; & quod omnia ex usu nostræ rationis dirigi vo-
 lumus, cum Patet, quod ratio malum esse dicitur, non malum sibi respectu
 ordinis & legum universæ Naturæ, sed tantum solius Naturæ nostræ re-
 spectu.

§. V. Idem propemodum repetitur in Tractatu Politico, qui extat in
 Operibus posthumis, quæ anno 1677. nullâ loci mentione facta, in 4to pro-
 dierunt cap. 2. §. 8. pag. 273. Sequitur jus & institutum Naturæ, sub quo
 omnes nascuntur homines, & maxima ex parte vivunt, nihil nisi quod nemo
 cupit, & quod nemo potest, prohibere, non contentiones, non odia, non iram,
 non dolos, nec absolute aliquid quod appetitus suadet aversari. Nec mirum,
 nam Natura non legibus humanæ rationis, quæ non nisi hominum verum
 utile & conservationem intendunt, continetur. Sed infinitis aliis, quæ totius
 Naturæ, cujus homo particula est, æternum ordinem respiciunt, ex cujus
 sola necessitate omnia individua, terro modo determinantur ad existendum &
 operandum.

§. VI.

§. VI. Evidens igitur est, secundum *Spinosam* nullam esse Religionem N. sed quicquid homini bruta cupiditas imperaverit, summo jure permilsum esse. Ad cujus paradoxo refutationem, antequam accessum facimus, monendum, studio nos prætermittere, quæ de necessitate hominis agendi immutabili, hoc loco insperguntur, quæque nos alio fortassis tempore plenius explicabimus. Notari autem maxime cupimus, quod hoc loco inter nos & *Spinosam* non quaratur, an existere possit Status naturæ, ubi nulla Religio observetur. Hoc enim concedimus. Sed hoc imprimis in quæstionem venit, an iste Status naturæ, ubi nulla religio & reverentia adversus Deum observatur, humanæ naturæ ita sit conveniens, ut homines nullum committant peccatum, licet rationem & religionis naturalis cultum penitus ejurent & aspernentur. Quoniam ut verba *Spinosæ* §. 3. & 4. habent, nemo natura scit nec aliqua ratione assequi potest, se ulla erga Deum teneri obedientia. Hoc est quod *Spinosæ* negandum esse dicimus.

§. VII. Præcipua igitur quæstio est, *an in statu naturæ detur Religio, ac proinde homini Naturali, ex sana rationis præceptis, cujus Religio pars est, vivendum sit?* Affirmavimus quæsitum Dissert. priori Prop. 5. & 11. Negat *Spinosæ*. Rationes, quæ ex adductis locis pro negativa colligi possunt, sunt sequentes. I. Nemo in statu naturali, nec scit nec scire potest, se ulla adversus Deum obedientia teneri. Quoniam vero ad obedientiam, prævium intellectus lumen requiritur, quo destituitur Status Naturæ. E. Nec Religio locum ibidem habebit. II. Status Naturalis absque lege & peccato est concipiendus, quia Status Religionis revelatæ demum docet per legem peccatum, quod antea ignorabatur, teste Apostolo Paulo, qui Rom. V. 13. inquit *Peccatum vero esse non imputatur non existente lege, & c. VII. 7. idem ait, peccatum non cognovi nisi per legem. Nam ipsam quoque cupiditatem non nossem esse peccatum, nisi lex dixisset, non concupisces.* III. Si homines ex Natura imperio divino forent obnoxii, Supervacuum esset, ut Deus contractum cum eis iniret, & eos de novo sibi obligaret pacto & juramento. Inuit autem de novo pactum per gratiam, ergo antea in statu Naturæ, nullum fuit. IV. Jus Naturale, non sana ratione sed potentia cujusvis determinatur, igitur nulla est in statu Naturali Religio, quoniam Religio ex sana ratione proficiscitur. V. Non omnes obligantur ad operandum secundum regulas rationis. Quoniam multi se vitamque conservare tenentur, qui ratione destituuntur, ut infantes fatui & doctrinæ omnis ignari. Qui vero non tenentur secundum rationem vivere, illi neque ad Religionis officia obligantur. Quoniam Religio Naturalis, rationis præcipua pars est. Atque hæc sunt argumenta, quibus

bus evinci posse existimavit Spinoza, nullum in statu Naturæ dari peccatum, nec Religionem in Deum, omnia vero ibidem licere homini, quæ cupiditas didicitaverit, adeoque vi, dolo, fraude, precibus & quacunq; tandem ratione, posse quemque ad adulteria, latrocinia, cædes, rapinas, deceptiones, similiaque crimina impune grassari.

§. VIII. Quæ vero quam longe à vera Philosophia absint, ostendisse, non ardui laboris nec operæ est. Negamus enim, quod ad *argumentum primum* attinet, Neminem in statu Naturæ scire posse, se obedientia adversus Deum ulla teneri. Quoniam enim homo rationis lumine in statu Naturæ instructus est, consequitur, quod scire possit Deum esse potentem (*per Diss. prioris Prop. 15.*) potentiori autem debetur obedientia (*per Coroll. 2. Prop. 15.*) Quod jus sibi Deus opere creationis (*per Prop. 17.*) in omnia acquisivit, & beneficio conservationis sive Providentiæ (*per Prop. 18.*) optimo jure exigere ab homine potest. Nec est, quod dicas, quod illud quidem ductu rationis sciri possit, verum à plurimis, si non ab omnibus in statu Naturæ actu ignotari. Cum enim nihil tam obvium, nihilque tam æqualiter mortalibus à Deo concessum sit quàm rationis usus, patet non excusari posse eorum scordia, qui supina negligentia aut contemptu, sibi met ipsis foedam hanc & perniciosam ignorantiam asciverunt. Sed inquit *Spinoza*, statum Naturæ spectari quatenus homo cupiditati suæ Naturali, non vero rationi obtemperat. Respondeo, ad Naturam hominis, tanquam dotem præcipiam pertinere rationem, quapropter nisi in brutorum conditionem homo debebeat redigi, necessum omnino est, ut in statu etiam Naturæ prælucescens rationis Lumen ipsi concedatur. Quod si vero ratione imbutus est homo, potest omnino & tenetur rationem potius, quam cupiditates cœcas sequi. Hoc si facere neglexit, non ideo tamen jus Deo in hominem quæsitum peribit, quod obediendum divinæ Majestati esse homini didicit. Valde enim absolum est, concedere, hominem in statu Naturæ esse Creaturam à Deo dependentem, quæ nec se condere nec se conservare potuit, negare autem Deo Conditori & vitæ Moderatori obedientiam.

§. IX. Ex quo facile perspicitur, quid ad *secundam* §. VII. Objectionem respondendum sit, quod nimirum status Naturalis absque lege & peccato concipi debeat. Negandum enim & hoc est; Nam in statu Naturæ lumen rationis, quod §. præcedente homini vindicavimus, legem dat, quod Deus sit colendus ipsique obtemperandum. (*per dissert. prioris Coroll. Def. 15. 16.*) Igitur qui officium lege Naturali sibi quæ præscriptum non observat, peccat, (*per Prop. 11. Diss. prior.*) id quod improbissimi quique

B

ne-

negate non possunt, qui interdum acerrimos conscientiae stimulos experiuntur, quibus frustra angereantur, nisi legem sibi positam fuisse agnoscerent, quam contra Naturae ductum & rationis dictamen peccando transilierunt. Parum autem roboris habet, quod probationis loco additur, Religionem Revelatam demum docere, per legem peccatum. Hoc enim si exclusive intelligatur, eo sensu, quasi *Sola Religio Revelata ostendat per legem peccatum, in idem falsum est, licet concedi possit, Religionem Naturalem non adeo plene atque perfecte peccatum ostendere, ejusque rudices & originem investigare, quam Religio Revelata.* Id quod decipisse *Spinosa* videtur, cum *Paulum* suae sententiae faventem citat. Verborum enim *Epist.* ad Rom. cap. V. 13. & VII. 7. non ea mens est, ac si ante Revelationem supernaturalem, nullum plane committi peccatum potuisset contra legem Naturalem. Quod exinde patet, quia eodem commate 13. hujus V. cap. Apostolus praemittit, *usque ad legem peccatum erat in mundo*, h. e. peccatum in statu Naturali revera committebatur, usque ad legem divinam expressam, quod effectus peccati nimirum mors ostendit v. 13. & 14. interim peccatum *in idem* non esse putabatur, non existente lege, (quemadmodum *Beza* vertit) i. e. homines non adeo profunde per rationem cogitantes peccati labem, existimabant, ejus seditionem non adeo magnam esse, sed veluti non existentem judicabant. Verba igitur per comparisonem, ad revelatam & sublimiorem cognitionem intelligenda sunt. Quod enim gentiles in statu Naturae, aliquando peccatum cognoverint, ex cap. II. 15. hujus Epistolae, ubi dicitur *opus legis scriptum esse in cordibus ipsorum, testimonium reddente ipsorum conscientia & cogitationibus se magno excusantibus aut etiam defendentibus.* Commate vero antecedente, dicitur, *quicumque sine lege (externa sive scripta) peccaverunt, sine lege quoque (externis lata aut scripta) peribunt.* Idem propemodum sensus est cap. VII. 7. Peccatum enim Apostolus non cognoscebat (*perfecte*) sine lege (*ex Revelatione lata aut scripta*), & ipsam cupiditatem (*non accedente consensu*) non noscebat (*perfecte ex Natura*) peccatum esse, nisi lex dixisset, non concupisces. Quod enim Ethnici, quibus quoad notitiam *Paulus* ante conversionem non erat deterior, concupiscentiam pravam naturalem aliquo modo vitiosam esse cognoverint, ex plurimis ipsorum scriptis; in primis autem *Seneca* & *Epicteti* testimonium patet, qui posterior Philosophiae suae fundamentum unum subternebat *avixu abstinere* h. e. cognosce te multa prave concupiscere. Caeterum *Spinosa* confundit h. l. Revelationem naturalem cum supernaturali. Posteriorem negat *Paulus* adfuisse gentilibus, cum inquit: legem non

non habuisse (intellige legem ex *supernaturali revelatione* proventam.) Priorem autem omnino Ethnicis concedit, quia idem dicit legem (per Revelationem aut *manifestationem naturalem*) scriptam esse in cordibus ipsorum. Adeoque patet, tantum abesse, ut Paulus assentiatur Spinosæ, ut potius eidem maxime advesetur.

§, X. Pergimus ad *tertium* argumentum §. VII. à Spinosæ nobis oppositum. Existimat supervacuum esse, quod Deus contractum ineat cum hominibus, eosque pacto & juramento sibi obstringat, si jam antea ejus imperio ex natura forent obnoxii. *Respondetur.* Quod Deus novum foedus in statu gratiæ cum hominibus ineat haud inviti largimur. Exinde autem minime concludi potest, pacta & foedera naturalia inter Deum & homines non antecessisse. Imo potius quodammodo hoc necessarium esse conspicitur. Quod ut evidentius appareat, scire convenit, pactorum naturam ex fine & causa impulsiva imprimis æstimanda esse. Si enim Princeps cum nobili foemina, pacta matrimonialia ineat, ut eam sibi quoad cohabitationem conjugalem reddat obnoxiam, non ideo statim colligere licet, Principem cum eadem foemina nulla alia pacta antecedentia contraxisse, uti sunt, de fide sibi in re arcana servanda, de Amicitia, aut si potens fuerit de auxilio præstando, similibusque, vel etiam de rebus, quæ pacto matrimoniali posteriori aliquo modo subordinantur, ut sunt: de concubinato aut educandis liberis naturalibus ex se quæsitis. Jam Deus duplici ratione aut fine cum homine pactum inicit. *Primum* est pactum *naturale*, ut ipsi obediat in omnibus, quæ homini lumine rationis de voluntate Dei patefiunt. *Secundum* est pactum aut foedus *gratiæ*, quo Deus hominem de novo obligat, ut ipsi obtemperet in omnibus, quæ per Revelationem supernaturalem ei manifestare volet. *Prius* pactum salutem hominis temporalem hujus vitæ intendit, *Posterius* salutem æternam, quæ post vitæ hujus petitiuræ finem obtineri plenissime potest, pro fine agnoscit. *Vid. Dissert. prior. §. 5. in fin.* Neque de nihilo aut sine ratione Deus hunc in modum cum hominibus agit, quod quidem Spinosæ arbitratur. Uti enim diversus mortalium status est, ita etiam eorum capacitas. Quoniam vero in statu naturali, homines adhuc inepti sunt, ad accipienda diviniora dogmata per Revelationem supernaturalem, quem admodum infantes inidonei sunt ad arcana rerum scrutanda, igitur Deus pro bonitate sua in genus humanum, leges naturales per revelationem

nem naturalem ipsis innotescere facit, ut hisce ad sublimiora preparati, deinceps ad statum supernaturalem per foedus gratiae ascendant, (per Prop. 24. & coroll. Prop. 36. Differt. prior. Acque ab hoc statu supernaturali, homines denominationem fortiuntur filiorum Dei per gratiam; quemadmodum in statu naturali appellantur filii Dei per creationem sive naturam.

§. XI. Sequitur argumentum §. VII. *Quartum.* Jus naturale inquit *Spinoza* non ratione sed potentia cujusvis determinatur. Igitur nulla datur in statu naturali Religio. Quoniam Religio originem ducit ex ratione, quam naturalis status non agnoscit. Multa in hac argumentatione sunt, quae castigari oportet. *Primo* enim falso & absurde sibi opponuntur potentia & ratio. *Deinde* falsum est, quod status naturalis rationis imperium non agnoscat. *Tertio* Consequentia plane invalida colligitur, quod nulla Religio sive obedientia adversus Deum in statu naturali detur, ex eo, quod status naturae potentia uniuscujusque determinetur, eum tamen contraria sententia inde sequatur, uti mox ostendam. Dico igitur. (I) male sibi opponi rationem & potentiam. In omni enim impetio etiam potentissimo, nisi ratio adfuerit, omnia illico corruunt. Statui igitur naturae, quoniam sola Potentia consistere nequit, rationis dictamina semper consulenda sunt, si perire velit. Inde factum ut homines statum belli, qui ex sola potentia oritur, sibi exitiosum videntes, ex rationis dictamine, pacem atque divisa rerum dominia praetulerint. Quod ex *Hobbeso* ostendit *Puffendorf* de *J. N. & Gent. Lib. 4. cap. 4. §. 6.* Adeoque Status Naturalis non sola potentia sed etiam ratione determinatur. Unde patet. (II.) à veritate recedere sententiam, quod status naturalis rationem non agnoscat. Confer. §. VIII. Quoniam enim Status naturalis hominum, distinguitur à statu naturali brutorum, evidens est, hominum Naturam per nihil aliud quam per hoc à brutis distinguam, quod bruta omnem rationem aspernentur, cum contra homines rationis dictamen audire possint, & propter eminentiam naturae suae sequi debeant, nisi velint se brutis plane exaequari, quod absurdum foret. (III.) Dixi nulla consequentia obtineri posse, si status Naturae determinatur sola potentia, quod nulla detur Religio. Contrarium enim inde sequi, hoc modo ostendit. Quoniam in statu naturali sola potentia omnia geruntur (ex hypothese *Spinozae*) ut minus potens potentiori obe-

doceret, consequitur dari in statu naturæ rationem live obedientiam
adversus Deum. Deus enim omnium est potentissimus, qui reliquos
omnes sibi obnoxios reddere potest. (*pen. Diff. Prior. Prop. 15.*) Quod
argumentum Spinoza recusare eo minus potest, quia sententiarum sua-
rum non inimicus *Hobbesius*, vi hypotheseos à Spinoza concessæ, omnem
cultum & Religionem ex omnipotentia divina demonstrare instituit.
De Civ. cap. 15. §. 5. 6. 7.

§. XII. Superest *ultimum* §. VII. nobis objectum argumen-
tum, & quod superioribus omnibus robore præstare videtur. Ita enim
noster colligit. Non omnes tenentur secundum rectæ rationis leges vi-
vere, uti sunt infantes, fatui, & qui rationis usu destituntur. Omnes
tamen se & vitam suam conservare tenentur. Igitur hi secundum ap-
petitum & cupiditatem suam tantum viveant, non autem secundum ra-
tionem. Qui autem secundum rationem non vivant, nullam habent
Religionem. Quoniam Religio Naturalis rationis præcipua pars est.
In hac argumentatione Spinoza, præcipuum sententiæ suæ præsidium
collocat, ut ex §. IV. liquet, existimans nimirum *Tract. Theol. Poli-
tic. pag. 174.* Quod quemadmodum pisces majores, naturæ determinati
sunt ad devorandos minores: Ita homines jus summum habere ad omne
illud, ad quod se ejus potentia naturalis extendit, idque nulla alterius
sed sui tantum habita ratione, ut se, quo tandem id modo fiat, conser-
vent & operentur, quoniam potentia hominis est potentia Dei, qui ha-
bet jus ad omnia. Argumentatio hæc, licet speciosa sit, tot tamen vi-
tiis falsisque rationibus scatet, ut difficile propemodum sit,
taurmetationem errorum commissorum inspicere. Quod maxime
contigisse *Spinoza* puto, quia minus plene atque ambigue rem proposu-
it & explicavit. Nos quædam & præcipua tantum errata, sigillatim re-
tensebimus, & deinceps nervam argumentationis incidemus.

§. XIII. Dicit (1) non omnes tenentur secundum rationem
vivere. Hoc ambigue præfertur. Intelliguntur enim per non omnes
et illi, quibus rationis usus jam obtigit, & hi omnes tenentur ratio-
nis dictamen jure naturali observare. Alias enim frustra ipsis præcipu-
tum hoc donum, quod ipsos à brutis distinguit, contigisset. Aut in-
telliguntur per non omnes, illi, quibus per naturæ imbecillitatem
non formata casum, nondum est concessum, ut factis rationis judicio
uti possint, quales sunt infantes, fatui, idiotæ, senilesque. Et hi non
qui-

quidem tenentur, secundum rationem vivere, quia nullam in presentia habent: Tenentur tamen rationis legem à sapientioribus ipsis propositam sequi, ne sibi damno, aliis exitio sint. Et Sapientiores tenentur jure Naturæ, eos instruere ac erudire, non ut hos sibi subjiciant, aut servos sibi faciant, sed ut ad rationis usum & vitam sibi h. e. creature rationali conformem agendam perducantur, & hominibus i. e. Creaturis ratione præditis quam fiant simillimi. Hinc jure civili, Pupillis & Minoribus, qui per ætatem se defendere non possunt, Tutores & Curatores dantur. - *De tutel. §. 1. Inst.* Jure etiam Naturali, infantes & liberi imperio parentum aut superiorum subsunt, ut eos secundum rationem moderentur, & liberos homines, quod per sapientiam & cultum rationis contingit, ex eis efficiant. Est enim ignorantia & stultitia origo servitutis.

§. XIV. Dicit (II.) omnes licet rationis usu destituantur, se conservare tenentur in statu suo. Non enim occidere licet minorem naturam, furiosum aut phrenesi correptum. Respondetur. Hæc itidem ambigüe proponuntur. Conservare se tenentur istiusmodi homines, quod ea, quibus vita ipsorum ad sustentationem indiget, ita nec stulto, nec furioso adimendus est cibus aut vestitus. Sed se non conservare tenentur, uti Spinosa intelligit, in statu stultitiæ & furore suo, sed tenentur, quantum possunt, se quamprimum ab insania liberare, & bonam mentem induere, quia ad naturam rationalem non brutorum conditionem formati sunt. Quod si enim furiosus insaniam suam & in phrenesi se conservare teneretur, peccarent saniores, qui vinculis furiosos contrahunt. Ipse furiosus, sanitati mentis restitutus, peccaret, agnoscendo beneficium, quod ipsi, dum fureret, contigit per eos, qui furori suo frenam injecerunt. Hæc autem cum sint oppido absurda, patet confudisse Spinosam multiplicem conservationis suæ acceptionem, quæ ad ea minime extendi debet, quæ luci rationis opponuntur, adeoque stulti conservabunt quidem Naturam suam, minima vero Naturam stultam aut furiosam.

§. XV. Dicit (III.) Vitam itaque agent istiusmodi homines fatui, dementes, ignari &c. secundum appetitum & ipsorum cupiditates. Hæc in quantum admitti possint, patet ex §. precedenti. Nimirum infantes fatui, dementes, ignari similesque, vivent secundum appetitum & cupiditatem, ad eorum conservationem necessariam, & hætenus nemo ipsorum appetitum & cupiditatem, sicut nec appetitum & cupiditatem in sapi-

fantis, furiosi, dementis, aut ignari appetitus & cupiditas, lædit vel pro-
 priam furiosi naturam, vel aliis damnum infert, tunc omnino non vivent
 i. e. non vivere ipsis ab intelligentibus permittetur, nec permitti potest,
 ut cupiditates & appetitum suum contra rationem expleat, idque ex
 nulla ulla ratione, quam quia à Deo ad Naturam rationalem determinati
 & formati sunt. In brutis enim nunquam vitio vertitur, catulo Leonis,
 quod crudelis se & manitus animal, quia ultra bruii sortem ad rationem
 assurgere non potest. Principis autem filius, crudelitate & feritate mo-
 rum, sibi aversionem & odium: iis autem, qui ipsum moderari debu-
 illet, exprobrationem statim negligentia conciliat, & cur? Quia ad na-
 turam rationalem à Deo conditus est Principis filius; Leo autem, ad ap-
 petitus sui & cupiditatis feræ obedientiam explendam.

§. XVI. Quarto (IV.) graviter peccavit *Spinosa*, cum duas res
 natura dissimillimas, instituta comparatione conjunxit, dum ait, uti piscis
 major ad devorandum minorem naturæ pure natus est, ita homo ad omnia
 ea, ad quæ cupiditas eum impellit, exequenda, si potentia subiciatur, sum-
 tum jus habet. Non vidit profecto *Spinosa*, hominem esse animal, cui
 exaltioris rationis vivere datum sit, quia ratio eum à bestiis distinguit, piscem
 vero esse brutum, et jus cupiditas ipsi summa lex est. Sed tum demum
 valebit comparatio, si prius demonstratum fuerit, hominem in statu natu-
 ræ superari hominem, i. e. animal ratione à Deo donatum, & per hoc dif-
 ferre à bestiis, etiam si rationis facultas ipsi fuerit adempta; ne ulla alia, nisi
 cupiditas irrationalis lege, vivere teneatur.

§. XVII. Nihil autem proficit argumento, quo Sententiam suam
 probare nititur *Spinosa*, scilicet quia potentia hominis est ipsius Dei po-
 tentia, quare hominem habere pollicetur jus ad omnia, ad quæ ejus potentia
 se extendit, quemadmodum Deus ipse. Nam (V.) etiam hoc ambigue dici-
 tur, quod Potentia hominis sit ipsius Dei potentia. Vel enim sic intelli-
 gitur dictum, ut idem sit, quam quod homo acceperit suam potentiam ab
 ipsius Dei potentia tanquam à causa præcipua. Atque hoc quidem sensu
 admitti illud potest, sed nihil inde concludere ipsi licebit. Ostendendum
 enim *Spinosa* adhuc erat, potentiam Dei sine ratione & sapientia conside-
 re, atque ab eis separari posse. Alias hoc rancum sequetur; quia homo
 accepit potentiam rationalem & cum sapientia continentiam à Deo; quanti-
 admodum et in Deo ipse est; ergo homini potentia sua uti licitum est,
 qua-

quatenus potentia rationem & sapientiam ducem habet. Quia talis potentia cum ratione conjuncta & non alia in Deo est. Quod si autem Spinosa vult hominem esse particulam divini atis, adeoque essentiali Dei potentiam, nego hanc assertionem. Quia homo distinctum & separatum à Deo ens aut substantia est, quæ à Deo quidem creata aut si-mavis genita fuit, sed quæ per creationem propriam sortita est subsistentiam, & qua valde abutitur, si solam cupiditatem potentia, remota ratione, sequitur, quia deficit à prima origine sua nimirum Deo, in quo potentia nunquam se jungitur à sapientia & bonitate.

§. XVIII. Dicit (VI.) Homini ad omne id, ad quod cupiditate sua impellitur, summum jus esse, habita solum sui nullius autem præter se ratione. Hæc quam vera sint ex superioribus intelligitur. Si enim homini secundum rationem jure connato & naturali vivendum est (per Prop. 11. Diff. prior) Ratio autem dicitur, nullius jura lædenda esse (per Prop. 29.) quatenus legibus sanciantur, consequitur tam nostri quam alterius rationem habendam esse. Accedit quod universis hominibus nature contigerit æqualitas. Unde si nos alterius juris quæsi rationem nullam habere voluerimus, nec alteri nostri juris rationem magnopere est habiturus, ex quo perpetuum bellum, odia, depredationes & caedes mutua oriantur, quæ impune adversus quemcunque expromi poterunt. A quo tamen & Natura & ratio vehementer abhorret, quoniam hoc vitæ genus utriusque interitum accelerat, adeoque jus tale à natura institutum dici non potest. Quia jus naturale conservationem nature ejusque utilitatem, non autem destructionem intendit, quæ non potest non expectari, si solius cupiditatis nostræ, nullam autem alterius salutis rationem habeamus.

§. XIX. Quibus observatis haud difficulter intelligitur argumentum Spinosianum, quod §. XII. nobis opponebatur, concludendi nervis destitui. Non enim sequitur, omnes tenentur se conservare. (intellige quatenus natura illud exigit & sana permittit ratio per §. 14.) Neque tamen omnes tenentur vivere secundum rationem (non quidem suam, quam non habent, sed tamen tenentur vivere secundum rationem & præcepta aliorum se sapientiorum per §. 13.) Ergo vivunt secundum cupiditatem & appetitum (non quidem ratione moderatum, hoc enim ipsis licet per §. 15 sed) brutum omniaque crimina & flagitia impune perpetrare. Plane non sequitur, sed contrarium validissime hunc in modum colligitur: Omnes tenentur se conservare (secundum rationem & modum homini ratio-

tionali proprium vid. §. 44.) *Et omnes tenentur vivere secundum rationem* (si non suam, cujus usum forte nondum adepti sunt, tamen secundum præcepta Sapientiorum, ut homines i. e. creaturæ rationales & liberæ evadant, vid. §. 13.) *Ergo vivunt non secundum cupiditates & appetitum brutum* (sed secundum appetitum rationi subjectum, & ad solam tantum conservationem suam necessarium per §. 15.) *Adeoque nulla ipsis flagitia, aut crimina perpetrare impune licebit.*

§. X X. Excipiet forte *Spinoza*, fatali omnia necessitate agi, adeoque quemlibet, ad certum operandi modum determinatum esse. Verum huic exceptioni, breviter satisfaciet *Dissert. prioris Prop. 18. & Coroll. 1.* Nimirum demonstravimus eo in loco, quod Deus de rebus universis libere, uti ipsi placet, disponat. Cujus rei fundamentum, in subiecta demonstratione, paucis adduximus. Quia Deus omnium est *potentissimus & sapientissimus*, quæ duæ perfectiones, fundamentum genuinum libertatis sunt, uti alio loco plenius ostendemus. Libertatis enim conceptus negativus, in eo consistit, ut is, qui libertate gaudet, non impediatur, opposito robore corporis, aut rationum obstantium pondere, desideria aut institutum suum quod meditatur, quemadmodum placet, exequi, sive uti Imperator §. 4. ff. de statu hominum & I. §. 1. de Jur. Personar. loquitur, quando quis nec vi aut jure prohibetur. Positivus vero libertatis conceptus in eo statuendus est, *quando quis ceteris robore & sapientia est superior*, adeoque à nemine coerceri, verum omnes animæ, corporis, & rerum externarum potentias, eo flectere, & per consequens, ea agere potest, quæ ipse voluerit. Utriusque autem, cum negativus, tum positivus conceptus libertatis, fundamentum esse, potentiam & sapientiam, haud difficulter intelligitur. Homo enim constat animo & corpore. Corporis libertas, impeditur robore & viribus externis, quod si enim mens voluerit transferre corpus suum, aut res corporeas, in civitatem aliquam, quam is ingredi prohibitus est, impediri aliter non potest corpus, quin utatur libertate hac, quam oppositis rebus materialibus, v. g. valvis, hominum corporibus robustioribus &c. Animi libertas, impeditur oppositis rationibus, hæ enim eodem modo mentis refrænnat libertatem agendi, quam vincula libertatem corporis ambulandi. Et hæc est ratio, cur homines, qui alteri ex promisso, aut simili quodam juris vinculo obligantur, etiamsi corpore liberi sunt, atque aufugere possunt, ipsorum tamen rectus intellectus, aut uti vulgo ap-
pel-

C

pellatus conscientia, non permittat, ut in viro & reluctante eo, cui ex iustis causis obstricti sunt, sui iuris, & in libertatem, quam expetunt, evadant. Jam vero Deus, est omnium *potentissimus*, quem nulla vis cogerere, & omnium *sapientissimus*, quem nulla ratio aut prudentia superare potest. Ergo est libertimus, & nullo fato obnoxius. Homines, quoniam conditi sunt ad imaginem divinitatis, quicquid eam servant, aut ad eam recuperandam conantur, ea ratione, dici non possunt necessario aut ex fato agere. Quia ex divinae imaginis, sapientiae, & rationis, ductu agunt, adeoque divina virtute pollentes, fatum superant. Quanto enim quisque majori pollet sapientia & robore, tanto magis liber, & minus fato est obnoxius. Fatum enim nullos alios habet servos, quam stultos, ignaros & fatuos. Quoniam vero materia, de libertate hominis & fatali necessitate, ardua res est, quae peculiarem & exquisitam tractationem postulat, non inutilis forte opera impenderetur, si peculiari studio, omnes circa hanc rem difficultates excuterentur. Libertate enim & Necessitate, ex principiis claris demonstrata, facile deinceps pateret, quibus in rebus & quatenus, homini libertas vel concedenda vel neganda sit. Sed nimum in refutando errore unico profecti sumus, tempus & institutum nostrum postulat, ut ad *Hobbesium* deveniamus.

Caput II.

*Quo confutantur Errores Hobbesiani, in Religio-
nis Naturalis negotio.*

SUMMARIA.

- §. 1. Hobbesius secundum aliquos Atheus.
§. 2. Secundum alios Naturalista.
§. 3. Ingenio & eruditione clarus.
§. 4. *Primus* Hobbesii error, quod nihil de Deo concipere possimus.
§. 5. Formatur Status controversæ.
§. 6. Respondetur ad primam objectionem.
§. 7. Resp. ad secundam objectionem.
§. 8. Resp. ad tertiam objectionem.
§. 9. *Secundus* error, quod Atheus proprie non peccet in Deum.
§. 10. Respondetur ad Objectionem.
§. 11. Ad exceptionem primam.
§. 12. Ad exceptionem secundam.
§. 13. *Tertius* error, quod Deus innocentissimum jure affligere & occidere possit.
§. 14. Probatur contrarium.
§. 15. Resp. ad rationem Hobbesii.
§. 16. Resp. ad testimonium Scripturæ ex Jobo, cap. 38.
§. 17. Resp. ad dictum Scripturæ ex Johan. cap. 9. v. 3.
§. 18. *Quartus* error, quod non dicendum sit, hoc vel illud non consistere cum Dei justitia.
§. 19. Resp. ad Objectionem.

§. I.

THOMAS HOBBIUS, Mamelsburiensis in Anglia Philosophus, varia Eruditorum diversaque de se expertus est judicia. Sunt, qui quoad Religionis negotium, inter Atheos nostrum esse disponendum censent. A quorum sententia non abludit, celeberrimus dum viveret in hac Academia Theologus Joh. Benedictus Carpzovius, qui in oratione, qua anno 1684. munus professorium in Theologia est auspicatus, & qua Richardi Simonis Criticam S. perstrinxit pag. 31. Hobbesium diserte appellat,

C 2

lat, Atheismi per Angliam propagatorem. Addatur Korbolum lib. de tribus impostoribus Herberto, Spinoza & Hobbesio. sect. 2. §. 5. seqq.

§. II. His mitiora sunt, quæ de Hobbesio, in Parallelis Politicis cap. I. §. 5. pag. 418. prodidit clarissimus celeberrimusque Jo. Christoph. Becmanus. Cujus de eo judicium conceptis verbis h. l. afferendum est. Hunc autem in modum, post quedam elogia de eo pronunciat: *In aliis scriptis, qua publicaveris, iridem eo nomine laudatissimum est, quod de primis Principiis moralibus licet haud perinde vulgo notis, res suas crasse conetur. Sed rursus etiam culpandus, quod sacra ad conceptus suos trahat, cum hos ad sacra pertrahere indeque perficere debuisset. Profani tamen, qui videntur apud eum occurrere, loquendi modi, non possunt plenum Atheismum inferre, nunquam enim, qui rebus moralibus mediocriter incumbit, Atheus esse potest, tanto minus Hobbesius, qui ad primæ usque principia moralium progredi conatus est. Quod vero maxime sapere videtur, id vel securitatem dixeris, vel Naturalismum quendam, ut Deum quidem colat, sed modum colendi à S. codice derivandum esse, non necessariam agnoscat. Esse hunc animum ejus, ex eo patet, quod superius diximus, ipsam sacra ad conceptus suos morales trahere, cum è contrario moralia, qua habemus, aut etiam invenire possumus, è sacris peti debeant, quippe qua clarius rem exprimunt, quam sine iis exprimi potest. Accidit hic ipsi, quod Chymicorum multis aliisque rerum naturalium scrutatoribus, qui dum in causis secundis indagandis nimii sunt, eis ita alligantur, ut ulterius eoque ad Deum usque pergere non opus esse judicent, unde similiter in Naturalismum incidunt. Brevius. Hobbesius principia visa socialia vere explicat, sed male applicat. Unde omnis illa in doctrina, ejus perversitas, quam tamen Christiano vitandam esse, merito cum piis probisque omnibus pronunciaveris.*

§. III. Interim universo doctorum consensu, præclara ingenii vis & eruditio haud proletaria Hobbesio conceditur. Quod sapientissimus Magnæ Britannæ Rex, ut alios omittamus, *Samueli Sorbierio* testatus est aliquando, comparans nostrum cum urso, quo uteretur ad molossorum vices tentandas aut acuendas. Neque tamen ita ingenii perspicacia semper uti potuit, quin passim à vero aberraverit, quod in Juris naturalis disciplina *Richardus Cumberland* in disquisitione de legibus naturæ, *Puffendorffius* in magno isto de J. N. & G. opere sparsum, aliiquæ, uti *Joh. Bramballus*, *Robert Felmer*, *Rob. Scharochius*, *Gisb. Cocquius*,
J. Schaff-

J. Schaffius, Strimeus, Copius, Rabeus, Ojander, Parkerus, oileander.
runt. Nos ea hoc loco perstringemus, quæ ad argumentum nostrum
inprimis pertinent, strictum id quidem & quantum fieri potest brevif-
sime.

§. IV. Primum, quod in *Hobbeso* à nobis desiderari jure potest,
illud est, quod in *Elementis Philosophicis de Civ. cap. 15. §. 14.* confir-
mare nititur, quod Deus nulla à nobis animi nostri facultate concipi, aut
ut accuratius dicam, percipi possit. Ut ejus pateat sententia, ad verbum
tam recitabimus. Inquit loco mox adducto: *Neque dicetur Deus con-
cipi, vel comprehendi imaginatione, vel quacunque facultate animi nostri,
Quicquid enim concipimus, finitum est. Et quanquam vox hæc infinitum
sensu concipitur animi, non tamen sequitur conceptum nobis esse rei
infinitæ: quando enim dicimus aliquid esse infinitum, non aliquid in re si-
gnificamus, sed impotentiam in animo nostro, tanquam si diceremus, ve-
sire nos, an tibi terminetur. Neque dici de Deo honorifice, quod idem
ejus animo nostro insit. Idea enim conceptus noster est, conceptus autem
nisi finis non est.*

§. V. Quod animis nostris sensus de Deo, & perceptio aliqua
de perfectionibus divini insit, (*Dissert. Prior. Prop. 19. Coroll.*) à nobis
demonstratum est, superest tantum, ut omnis dubitationis amovendæ
gratia, argumentis *Hobbesianis* respondeamus. Concedimus autem,
Deum divinasque perfectiones, quia infinitæ sunt, à nobis *plane & per-
fecte* animo comprehendendi non posse. Sed exinde perperam *Hobbe-
sus* concludit, quod Deus concipi quacunque animi facultate nequeat,
sive quod idem est, Deum divinasque perfectiones, in animo hominis pla-
ne percipi non posse. Idea enim est immediata perceptio illa, per
quam de re aut objecto, cogitatione certi sumus. Ita enim vulgo defi-
niunt ideam Philosophi. *Vid. Cartesii rationes, quibus Geometricæ exi-
sistentiam Dei & animi à corpore separationem probavit in Mediat. post
Object. secund. Definit. 2. Opp. p. 50. 74. & Antonii le Grand Insitum. Philo-
soph. Part. 11. art. 2. §. 1. p. 86.*

§. VI. Audiamus igitur rationes *Hobbesii*. Primo inquit, *quic-
quid concipimus, finitum est. Deus autem est infinitus. E: non percipi
potest.* Respondeo. Quicquid plane & perfecte concipimus, ita ut
nihil amplius in Objecto ignoremus, finitum est. Largimur propo-
sitionem, sed negavimus §. 5. Deum plane & perfecte concipi à quoquam
posse,

posse, adeoque nobis non contradicitur. Quodsi autem *Hobbesius* putat, quod omne illud sit finitum, quod quoquo modo concipimus sive ut clarius dicam, cujus objecti existentiam mente nostra percipimus, & quod aliqua ratione sentimus, hoc sensu negamus propositionem. Quoniam ad perceptionem objecti, nihil facit objecti amplitudo & infinitas, sed ejus existentia & realis perfectio, quæ mentem percipientis ferit. Quanto majoribus igitur perfectionibus & quanto pluribus (liceat sic loqui) realitatibus, objectum pollet, eo melius à mente percipi potest, quoniam tale objectum efficacius perceptioni mentis se ingerit. Uti sol validius se oculis ingerit, adeoque etiam certius & clarius percipitur quam candela, quia majoribus lucendi viribus & perfectionibus donatus est sol, quam candela. Ita objectum infinitum, multo luculentius & certius à mente recte disposita percipi potest, quam objectum finitum. Quia prius, infinitis perfectionibus, quæ percipi possunt; posterius aliquibus tantum percipiendi viribus pollet. Jam Deus est objectum infinitum perfectionibus maximis illustre (*per dissert. prioris Prop. 13.*) Quapropter Deus etiam à nobis percipi potest, (*conf. Dissert. Prior. Prop. 19.*)

§. VII. Pergit *Hobbesius* arguendo: *Quando dico Deum esse infinitum, impotentiam in animo meo significo, tanquam si dicerem, nescire me, an & ubi Deus terminetur.* Adeoque percipi non potest. Ad hæc respondendum est; quando dico Deum esse infinitum, noto tantum impotentiam in animo, quod Deum *plenissime* concipere non possim, non autem, quod nihil omnino de Deo possim cognoscere, hoc si foret, Deus ne infinitus quidem dici posset. Infinitum enim, sicut etiam inexhaustum illud appellamus, quod cognovimus aut aliquo modo percipimus, perfectionibus pollere, sed quæ tam amplæ sunt, ut nostra cognitio non sit sufficiens, ad complectendam aut exhauriendam rei hujus aliquantisper cognitæ præstantiam. Quam autem rem plane non cognosco, hanc dico me ignorare, non autem dicere possum, eam esse infinitam aut inexhaustam. Licet itaque concedi possit, quod, cum dicimus Deum esse infinitum, notemus, nescire nos, an & ubi Deus terminetur, hoc tamen non obstante, necessum est, nos aliqua perceptione jam de Deo fuisse imbutos, alioqui dicendum potius esset, nos perfectiones divinas ignorare, quam scire, eas esse infinitas.

§. IX. Negat deinde *Hobbesius*, Ideam Dei nobis inesse, quia idea est conceptus noster, conceptus autem nisi finiti non est. Quæ ratio admodum infirma est. Quod Idea sit conceptus noster de re quadam formatus, concedimus, quæquam etiam ipsam objectum, quod nobis perceptionem & conceptum ingerit, idea dici possit, uti *Jo. Lockius* de intellectu *lib. 1. c. 1. §. 11. & lib. 2. c. 8. §. 8.* ideam appellat, omne illud quod menti ad cogitandum aut percipiendum obijctur. Sed quod addit, conceptus non nisi finiti est, duplicem sensum habet. Intelligitur enim vel conceptus perfectissimus, qui ipsam rei naturam plane exhaustit, vel conceptus aliquis imperfectior, qui habetur de re certa, sed ex parte tantum & minus plene cognita. Quodsi conceptum perfectissimum intelligit *Hobbesius*, affirmamus finiti nullum esse conceptum, scilicet perfectissimum. Sin autem conceptum aut perceptionem certam quidem, imperfectam tamen & minus plenam intelligit, negamus quod de re infinita nullum conceptum sic minus plenum quidem habere possimus. Sunt enim conceptus nostri & perceptiones de rebus etiam finitis, plerumque minus pleni, quibus tamen nemo veritatem aut certitudinem negat. Neque existimo *Hobbesium* concessurum, *elementa sua philosophica* aut *Leviathanem* cum reliquis abs se editis scriptis, ex sua sententia minus veras ut certa esse, ideo, quia nemo eos perfectissima pronunciat, quod ne ipse quidem Auctor in præfatione *Leviathanis* & libro contra *falsam Professorum Geometria*, affirmare voluit, quia secundum ipsius sententiam de *Civ. c. 15. §. 17.* nemo sit, quin ratiocinando falli possit, nihil autem tam sit catholicum quam errare. *Præf. lib. de Principiis & ratione Geometricarum.*

§. IX. Illud porro inter errata *Hobbesiana* merito retuleris) quod Atheum dicat peccatum injustitiæ non committere, sed imprudenter tantum agere, si Deum non existere putet. de *Civ. cap. 14. §. 19.* Athei vero causam l. c. hunc in modum agit: Dicit Atheus, se voluntatem suam Dei voluntati nunquam subjecisse, ut quem ne esse quidem opinatus fuerit. Et quanquam opinio sua erronea esset, ideoque peccatum, numerandum tamen esse inter peccata imprudentiæ sive ignorantia, quæ puniri jure non possunt. Haud dissimilia sunt, quæ in re simili habet *Spinoza Tract. Theol. Polit. cap. 16. p. m. 185.* Subjicit autem paulo post *Hobbesius* de suo, quod omnino Atheismus referri debet ad peccata imprudentiæ, non injustitiæ, (*in Annotat. lib. pag. 238.*)
Ma-

Maximum vero suæ sententiæ robur in eo collocat, quod Atheus se nunquam Deo subjecerit, hinc nec legem agnoscat, nec ob eandem rationem peccare possit. Eam interim puniendum esse, non ut subditum & civem, sed tanquam hostem Dei & perduellem.

§. X. Hujus Sententiæ posteriora verba in tantum laudanda sunt, in quantum ostendunt, Atheum in foro divino non posse excusari. Verum nos, (*Dissert. priori Prop. 10. Coroll. & Coroll. 2. Prop. 17.*) contrariam Hobbesianæ sententiam demonstravimus, quod nimirum Atheus, præterquam quod imprudenter agat, etiam peccet. Superest, ut ad objectionem & exceptionem Hobbesii respondeamus. Objicit, *Atheus non agnoscit Deum & Superiorem, ergo nullam legem habet, in quam proprie peccet.* Felices profecto Atheos, qui tam facile ab injustitia se liberare possunt, nimirum si tantum negent, quod Deo se unquam subjecerint. Verum enim vero, quoniam Deus ratione creationis & potentiæ, tum etiam ratione providentiæ & bonitatis, sibi perfectum in omnes homines jus acquisivit, (*per Prop. 15. 16. Coroll.*) facile patet, Atheum injustissimum esse, quod non agnoscat Deum Creatorem & Conservatorem suum, ad quod tamen Deo jus perfectum quaesitum est. Quia legitima, sibi acquirendi jus in aliquem, causa est, potentia conjuncta cum bonitate, si nimirum quis insignibus beneficiis aliquem sibi continuo reddit obnoxium, obligatur utique is, in quem beneficia conferuntur, ut bene de se meritum revereatur, eique obsequium, quantum honestatis ratio patitur, præstet. Quæ omnia Deo competere evidentissimum est.

§. XI. Nec quicquam proficit exceptio: *Atheum nunquam consensisse in subjectionem Dei*, quod tamen ad imperium perfectum omnino requiritur. Respondetur enim, etsi non consenserit Atheus, in subjectionem divini imperii, ob hoc tamen maxime injustus est, quod consentire noluerit, cum nullas detrectati imperii causas allegare possit. Quid enim dignius, quam potentissimo Numini subjici? & quid æquius, quam benignissimo Domino, citra cujus opem bene vivere nequeas, non obluctari? Ergo si Atheus non consensit in subjectionem, hoc ipsum ab injustitia absolvere minime omnium poterit. Quod autem in rebus humanis, consensus subjicere se volentis expressus requiratur, illud inde est, quia apud homines justus subesse metus potest, imperare cupientem non perfecte bonum esse, sed hominem non salu-

saluti subditurum, aut rerum tuarum nimium aut unice studiosum. Inde homini, antequam se subjicit imperanti, merito deliberandi spatium concedendum est, nec antea Libertati suæ naturali commodisque renunciasse censei potest, quam consensu expresso in subjectionem superioris se dederit, & Libertati suæ cesserit. Hoc vero deliberandi spatium de bonitate Dei, & an proficua sibi futura sit ista conditio, si homo se submiserit Deo, allegari in negotio Religionis adversus Deum non potest. Quoniam satis jam, omnibus ex lumine naturali innuit de Potentia & Bonitate Dei. (*Dissert. Prior. Prop. 15. 16.*)

S. XII. Verum hic iterum excipitur, *Atheum ignorare aut ignorare voluisse. bacornia.* Respondetur, per ignorantiam affectatam, non eludi posse jus alterius legitime quæsitum, res est tralatitia, satisque ab aliis exposita. Potuerat enim, quemadmodum debebat Atheus, lumine naturæ Auctorem vitæ suæ, omniumque rerum investigare, quod dum supine negligit, utique peccat. Deum autem lumine naturali sciri posse, concedit *Habbesius* l. c. pag. 239. Nequicquam autem excipit, etiam *Archimedeum* invenisse, quam proportionem habeat Sphæra ad Cylindrum, inde tamen non sequi, quemlibet è vulgo idem invenire potuisse: Ita etiam homines ratione naturali utentes, scire quod Deus existat, inde tamen non sequi, homines voluptatibus, honoribus & divitiis deditos, illud scire potuisse. Frustra inquam hæc exceptio affertur, Magna enim intercedit differentia, inter inventionem proportionis, quæ est inter Cylindrum & Sphæram, & inter inventionem aut cognitionem existentia Dei. Quia (I) omnes quicumque sunt mortales, ad cognoscendam existentiam Dei obligantur, sed paucissimi ad cognoscendam propositionem Sphæra ad Cylindrum obstringuntur. Hæc enim cognitio, circa salutis jacturam facile quis carere potest, illam vero nemo nisi cum presentissimo exitio ignorare. (II) Cognitio & inventio existentia Dei plana est & cuivis obvia, secundum illud
Et levis est cespes qui probat esse Deum. Verum inventio & cognitio proportionis inter Sphæram & Cylindrum, non nisi præclari ingenii homini, & meditationibus Mathematicis assuetò obtinere potest. Homines autem divitiis, voluptati & honoribus inhærentes, in eo non tantum errant, quod tantum faciant res brevi perituras, verum etiam haud leviter peccant, quod salutis suæ tam prodigi sine,
D ut

in Creatōis cognitiōe, cognitiōem de eadem rerum creatarum anteponant.

§. XIII. Sequitur novum *Hobbesii* erratum, quod bonitatem Dei impugnatur. Arbitratur enim, jus Dei in creaturas omne à potentia Dei derivari, ex quo concludit, potuisse Deum homines innocentissimos, & qui nunquam peccassent, citra injuriam affligere & occidere. Ita enim cum loqueretur ad datus. cap. XV. de Civ. §. 3. *Et quoniam potentia resisti non potest, & per consequens Deo omnipotenti, jus domnandi ab ipsa potentia derivatur. Et quotiescunque Deus peccatorem punit, vel etiam interficit, etsi ideo puniat, quia peccaverat, non tamen dicendum est, non potuisse eundem juste affligere, vel etiam occidere, etsi non peccasset. Neque si voluntas Dei in puniendo, peccatum antecedens respicere possit, ideo sequitur, quod affligendi vel occidendi jus non à potentia divina dependeat, sed à peccato hominis.* Idem legere est in *Leviath. Cap. 31.* Quam sententiam suam probat in sequenti §. 6. testimonio sacrarum literarum ex historia Jobi cap. XXXVIII, 3. cap. XL. 7. & Joh. IX, 3. Tum etiam ratione, quia scilicet Deus morbosa fecit animalia, quæ nunquam peccaverunt, quæ hominibus non peccantem miserum facere potuisset.

§. XIV. Nos *Differ. prior. Prop. 15. & 16.* non potentiam modo, sed etiam justiciam Dei, ex perfectionibus ejusdem demonstravimus. Quæ quoniam in Deo sunt, qui unicus nec sibi contrarius est, sequitur quod nunquam justitia à bonitate, neque hæc ab illa separari possit, sed amabili quodam nexu, in eodem opere conjunctæ debeant conspici. Ex quo error *Hobbesii* intelligitur, qui justiciam Dei ab ejus bonitate ita divellit, ut Deum potentem, tanquam Tyrannum aliquem suis visibus contra æquitatem grassantem, nobis proponit; Cum tamen meminisse debuisset, divinæ naturæ tam proprium esse benefacere quam punire, idque eo magis, quod alio loco statuit Deum remittere posse peccatum, sine satisfactione, propter sanctitatem suam, quæ ad benignitatem præbet justitiæ. Unde consequitur, quod bonitas divinæ justitiæ non possit permittere, ut innocentem plectat, licet justitia (ex *Hobbesii* hypothese) concedere possit, ut nocens sine poenâ dimittatur.

§. XV. Sed ut ad §. 13. argumenta *Hobbesii* respondeamus, ordiemur per §. 14. & 15. per à solutione illius, quod ex ratione potentiam est. *Inquit enim, si Deus animalia facere peccati morbosa sterna ipse-*

rum culpam, ergo hominem potest affligere aut occidere, etiam si non peccasset. In qua argumentatione primo nullius consecutionis nexus apparet. A defectibus enim naturalibus animantium, ad poenas aut malum morale, citra antegressam culpam, homini infligendum, male concluditur. Nam defectus in animalibus naturales nihil mali arguunt, nec cura aliqua injuria conjuncta sunt. Non enim musca conquerendi rationem habet, quod Deus magnitudinem Elephanti, ipsi non concesserit, aut quod vita ejus, antiquae quercus, arbor non superet, quoniam in suo genere satis perfecta est musca, nec ei subtrahitur, quod ad ejus perfectionem necessariam pertinet. Homo autem, qui sine culpa punitur, habet conquerendi causam. Quoniam semel ipsi à Deo natura sua concessa est, quae si nulla antegressa culpa iterum destrueretur, omnino conquereretur homo de *inconstancia* divina, quae concesserat aliquid, quod deinceps nulla de causa iterum rapit. Neque vero bonitas Dei permittit, ut illud, quod ex liberalitate Creatoris optimo jure possidetur, iterum sine ratione auferatur, multo minus ut homini nihil mali merito, malum infligatur. *Secundo negari potest, Deum morbosa effecisse animalia, quae peccare non poterant, sine omni causa.* Animalia enim, quae erant sub dominio hominis, homo autem à Deo defecerat peccando; consequens erat, ut ob delictum hominis, etiam ea, quae ejus potestati suberant, in pejus ruerent. Quemadmodum obeandem rationem, terram maledictionem subiisse legimus, *Gen. III. 17.* Quapropter, etiam si animalia morbosa sint facta, citra ipsorum peccatum, quod committere non potuerunt, non tamen citra *omne* peccatum ipsis accidit, quod morbis subjicerentur. Quoniam enim ipsorum Dominus peccaverat, hujus labes etiam in ipsa bruta, tanquam infortunium ali- quod, transit.

§. XV I. Sed quid ad S. Scripturae testimonia respondebimus? Deus enim cum puniret, vel potius castigaret *Jobum*, ad potentiam suam videtur provocare. cap. XXXVIII, 3. seqq. Respondebimus, Deum non modo videri ad potentiam suam provocare, sed ne quid *Hobbesio* si- me ratione negetur, reveram provocasse. Id vero non est in questione, an Deus in affligendis hominibus ad potentiam suam provocet, sed an ad potentiam *salam* provocet, ut omnis quidem bonitatis respectum in poenis inferendis seroveat. Haec est, quod *Hobbesio* negamus. Nihil autem proficit allegando cap. XXXVIII. in quo vehementer errat, si ere-

dit, Deum ad *solam potentiam* provocare, quod Jobum castigaverit. Namque ut nihil de *Sapientia* dicamus, quare Deus toto hoc capite coplicate confirmat, *Dei potentiam* expressè allegari videmus *cap. XXXIX, 3.* quod continuatione precedentis *cap. XL, 1.* ubi enim dicitur, Deum comparare corvis escam, (citra dubium ex *bonitate*.) vociferantibus ad eum ex *penuria*. Multo adhuc infirmius est argumentum, quod pro sola potentia in affligendis hominibus *ex cap. XLII, 7.* dicitur. Ubi Deus Jobum laudat, quia rectius toleraverat, quam amici ipsius. Namque illa rectoris locutionis approbatio *Jobi*, non in eo consistit, quod *Jobus* solam potentiam Dei agnosceret, quæ innocentem sine injuria posset punire: Sed causa cur laudatus fuerit *Jobus* præ amicis, patere potest ex *commate 3, cap. XLII.* Nimirum quia fatetur *Jobus* se non intellexisse mirabilia, quæ supra ipsum erant, adeoque ex humilitate se ignorare divina agnoscit, tum contra amici ejus causam mali voluerint investigare, aut se investigasse falso & arroganter putarint. Quæ *amici presumptio* aperte fati conspicitur ex *Capite XXXII, 17. 18. 19.* Ubi *Elibus* dicit, coartari se spiritibus ventris sui, hinc ostendendam esse sententiam suam, ne venet sicut utres novi sibi findentur.

§. XVII. Pergit tamen Noster obijciens locum Scripturæ, qui extat *Job. IX, 3.* ubi Servator de cæco ab infantia nato inquit: *Neque hunc, neque Parentes ipsius peccasse, sed cæcum natum fuisse ut opera Dei manifesta fierent in eo.* Ex quo patere censet, Deum punivisse hominem nullo antegresso peccato. Respondetur, argumentum fortassis probaret aliquid, si *Hobbesius* ostendisset, cæcum, de quo sermo est in historia Evangelica, nullo profus unquam peccato contaminatum fuisse. Hoc vero neque probare conatus est, nec probare unquam poterit. Unde hoc tantum sequitur ex objectione allata, potuisse Deum ob connatam peccati labem, variaque vitæ delicta, sine injuria omnibus hominibus cæcitatæ pœnam irrogare, disposuisse interim, ut aliquis & imprimis hæc unus, ob causas singulares cæcitate plecteretur, licet hic delicto quodam graviore, uti Judæis persuasum erat, *nihil peccarit plus quam ceteri omnes.* Ex quo manifestum est, cæcum hunc non ab omni quidem peccati labe fuisse immunem, sed si comparatio sit instituenda, ipsum non tam enormiter peccasse, quantum vulgo deliquisse putantur ii, qui ejusmodi naturæ defectu, qualis est cæcitas, mulctantur. Quod autem cæcus hic ab omni peccato remotus non fuerit, inde colligitur, quod omnes

emnes peccati labe natura contaminati nascamur, nec ulla ratio appa-
 reat, cur hunc ejusque parentes ex horum numero, et timore velimus. Add.
Circellens. Opp. pag. 735. seqq. de jure domini divisi in creaturas; &
Broschmannus Syllabus Theol. art. de Prædest. cap 3 quæst. 7. De variis autem
sententiis circa hunc locum, & quid Christo ansam huic responsioni
dederit, vid. peregrina dissertatio Celeber. Dn. D. Ittigii ad hunc lo-
cum; quæ extat in ejusdem Enneade Exercitat. Theolog. pag. 109. in pri-
mis §. 48. seqq. Ubi illud tantum, tanquam ad rem nostram apprime
faciens, notandum esse existimamus, quod Christo in usu fuerit positum,
ut, cum Discipuli, in causas aliorum peccatorum, aut casuum haud
frequenter contingentium rationes, curiosius quam ipsorum intererat, in-
quirere instituerent, ipse hunc docendi & ad magis salutaria ipsos insti-
tuendi modum, usurparit, quod cupidos inquirentium animos, a quæ-
stione ex curiositate non adeo proficua proposita, deflectens, ad doctri-
nas magis cognita necessarias & utiles, traduceret. Non dissimili ra-
tione Christum hoc loco, cum Discipulis suis egisse, ex responsione ejus
ad ipsorum propositam quæstionem apparet. Cum enim ipsi, proble-
matibus physico-moralis, de causis & origine cæcitas, quæ homini conti-
gerat, accuratam plenissimamque, solutionem expeterent, atque à
Magistro suo expectarent, hic leviter tantum propositam quæstionem
attingens, ipsos de alia, ipsis scitu magis utili re, cogitare admonet, ni-
mirum cæcitas calamitatem homini accidisse, ut gloria, divina illustra-
*rentur, secundam elegans illud Isidori Pelusiotæ dictum: *claudicare per-**
**missa sponatara, ut artificis gloria celebretur.* Preparare itaque Christus,*
hac responsione discipulos potius maluit, ad divinorum operum con-
templationem, quam ut quæstionis propositæ, explicatam decisionem,
querentibus traderet. Existimans multo esse salubrius, gloriæ divinæ il-
lustrationem, in omni re atque opere, quærere, quam originem & cau-
sas alienorum peccatorum curiose scrutari. Proinde neque necessarium
hoc loco, ubi breviter confectamur, esse putamus, prolixè inquirere,
*an particula *ira* sit, sit *eventualis*, uti quidem *Chrysostr. Theophyla-**
**ctus, Tarnevinus, Maldenatus* aliique existimarunt, an vero *causalis*, quod*
**Esio, & Beza* plecat. Non enim absurda eorum est sententia, qui cau-*
sam denotari tractant, si ad permissionem & consilium Dei; & eventum,
si ad naturæ defectum, respectis, adeoque utrumque admittendum
esse judicant. Illud magis ad rem pertinere putamus, ut notetur quod

Christus, neutram ex opinionibus discipulorū amplectatur, sed aliam causam adjungat. Cum enim discipuli opinarentur, alterutrum necessum esse, quod vel cæcus ipse enormiter pro cæteris peccarit, aut ipsius parentes flagitium ingens commiserint, Christus utrumque eo sensu, quemadmodum illud discipuli de crimine insigni intelligebant, negat, adeoque respondet, naturam hoc casu defecisse, ut illustraretur gloria cælestis, qui defectus naturæ in homine conspicuus erat non quidem sine omni causa, sed quæ talis tamen haberi non debeat, quasi cæteri mitiora meriti fuissent, si divina justitia, secundum rugorem cum ipsis agere voluisset.

§. XIII. Uti Hobbesius potentiam Dei hactenus ita extendit, ut bonitati ejus nullum relinqueret locum in pœnis infligendis, ita ex eodem fonte manavit, quod nos horrere Deum ita jubet, ut nunquam dicere debeamus: *Hoc vel illud non consistere potest cum Justitia divina, de Civ. cap. 15. §. 15. pag. 262.* Animadvertens nimirum objectionem, quod plectendi potestas innocentem, consistere non possit cum ejus justitia. Quia Justitiæ summa lex est, punire fontes, dimittere autem innocentes, & qui nihil peccarunt. Quare ut hujus argumenti vis evitari posset, statuendum erat, Deum esse timendum, id quod necesse negat. Sed timore aut potius horrore adeo superstitioso & contra omnem rationis sensum, ut nunquam etiam modestissime recta judicii lance rem pendenti pronuntiandum sit, *hoc vel illud dogma non potest consistere cum justitia divina.* Ubi quidem concedendum est, recte ista opponi, hominum impatienter adversa tolerantium præcipiti judicio, qui ubi vel levia quædam sibi, aliis vel contra expectationem evenire sentiant, statim offutunt potius quam proloquuntur, hæc non posse cum Justitia divina consistere, licet istiusmodi castigationes divinas, delictis sæpe leviter ab se habitis, maxime promeriti fuerint. Hoc tamen non obstare debet, quominus recto judicio rem expendens dicere possit, scævitiâ, fraudes, inconstantiam similiaque, & quæ ex his promanant actiones, non consistere posse cum justitia divina.

§. XIX. Levis autem est objectio, quæ l. c. additur, *quod homines contumelia ducant, si filii jus eorum disputent, aut justitiam suam aliter quam imperatis suis metiantur.* Non enim simpliciter filii male vertitur, si modeste in jura parentum atque sua propria inquirent, aut si justitiam ex sana ratione, & paulo aliter quam ex solis imperatis sui Patris metiantur. Quod inde patet, quia jura etiam civilia, parentum ju-

ra in liberos circumscribunt, ut eos nec sine ratione exheredare, crudeliter tractare, nec ipsorum consensum circa matrimonium filiorum simpliciter denegare possint. Pater enim exheredans filium tenetur allegare rationes, & jure quidem Civili causæ allegandæ ex Nov. 115. C. 3. Add. *Ludwell. Commentar. in Wesenbecium ad ff. & Annot. Richard. Malcombisii pag. 338. Schöbel. ad N. dissert. XVI. th. 16. & D. Brief in Harmonia Struvig. Schöbel. Dissert. 16. pag. m. 512. Idem parens non obstante patria potestate, quæ tam sancta jure Romano erat, ut ad jus vitæ & necis extenderetur, (L. 11. ff. de liber. & posth. L. Ulr. C. l. de patria potestate. Conf. Hoppius Comment. ad Inst. de Pat. potest. pag. 78.) Emancipare tamen filium tenebatur, si peccandi necessitatem ei inferret, vel supra modum dure tractaret, vel præmium emancipationis accepisset, vel si impubes adoptatus se liberari major factus postularat. Conf. Huber. in Lect. Jur. Contract. tit. Quibus modis sol. patr. potest. num. 14. Neque parentum dissensum in majoribus liberorum nuptiis, ullum afferre impedimentum, si nulla causa sublit, confirmat Dn. ab Andler in Jurispr. l. 1. tit. 6. P. 2. p. 217. & Struv. Jp. l. 1. §. 2. Non igitur simpliciter, sed tantum temeraria & procaz inquisitio liberorum in jura Parentum prohibetur. Neque parentes ex candescendi rationem habent, si filii, ea moderatio-
 ne, quæ ipsos docet, legitima sibi jura asserant, id quod judicio foro civilis & hodierni ipsi quoque conceditur. Bene autem habet, quod Deus nec affectuum imperio ducatur, quibus parentes persæpe sunt obnoxii, nobis vero rationem concesserit ac jussit, ut hujus recto judicio & dictamine, in ejus timore & cultu versentur, ne præpostero cæcoque zelo ad absurda deducamur. Sed quæcunque recta ratio per claras demonstrationes, non convenire cum justitia divina dicitaverit, nunquam admittamus, quale est illud, Deum vel damnare innocentissimos, vel non servare aut fallere in iis quæ promissit posse, similiaque. Hæc enim scimus cum justitia sua non consistere. Modo caveamus, ne temere aut nimis præcipitanter, rem aliquam repugnare justitiæ divinæ arbitremur, non expensis aut cognitis omnibus omnino causis, quibus perspectis, aliter forte sentiendum nobis atque mutanda mens esset. Atque hæc de aberrationibus *Spinosianis Hobbesianisque* hæctenus, cætera quæ notari poterant, forte alibi, si ita, placuerit.*

AD-

ADDITAMENTUM.

Methodum Mathematicam, in omnium disciplinarum tractatione utiliter adhiberi posse, luculenter ostendit Illustris & Generosissimus Dn. de *TSCHIRNHAUS*, cum alibi passim, tum precipue in opere doctissimo *Medicina Mentis* p. 278. sqq. Usus est in Theologicis, ad demonstrandam S. Scripturæ divinitatem hac methodo, clarissimum Galliarum Lumen *PETRUS DANIEL HUETIUS*, in demonstratione Evangelica. Idem in Moralibus faciendum svadet, celebris in Angliâ Philosophus *J. O. LOCKIUS* in tentamine suo de intellectu humano Libr. 3. cap. 11. §. 16. 17. & lib. 4. cap. 3. §. 20. & cap.

12. §. 7. 8.

2043362